

# מרים הרים

"אין לו להקדוש ברוך הוא בעולמו אלא ארבע אמות של הלכה בלבד" (ברכות ח')

גליון 387

## שאלות המצויות

אדר תש"פ

ההלכות נערכו ע"י הרב יהודה אריה הלוי דינר שליט"א – רב ביהכ"נ צא"י "דברי שיר" ב"ב

### תשלום הלואה ע"י האבא

**שאלה:** אברך לקח הלואה מנבך עם היתר עיסקא, ואביו החילוני השיג הלואה מנבך אחר ברבית נמוכה יותר ושלם את החוב של בנו, ואמר לבן שעכשיו יחזיר את החוב לבנך האחר, מה עליו לעשות?  
**תשובה:** באופן זה צריך לעשות היתר עיסקא בין הבן לאביו, והיות שאין לבנו שום עסק ואפילו הדירה שהוא גר בה אינה שלו, אין כאן שום עצה להחזיר לאביו חובו עם הרבית, ויבקש מאביו שימחל לו לגמרי על תשלום הרבית, ויחזיר לו רק את הקרן.

### קבע מזוזה באופן הפוך

**שאלה:** מה הדין אם קבע מזוזה:  
 א. באופן הפוך בתוך השפופרת.  
 ב. או גלגל אותה מ"שמע" לכיוון "אחד" (מימין לשמאל) במקום לגלגלה מסופה לתחילתה (ע"י שו"ע יו"ד סי' רפ"ח סעיף י"ד)?

### תשובה:

א. כתב ה"ביאור הלכה" (סי' ל"ב סעיף מ"ו, ד"ה אם) "ואם היפך יש מאחרונים שפוסלין אף בדיעבד עכ"ל. משמע שאין זה כל הדעות, ולכן יחזור ויתקנה בלי ברכה (ולכאורה מזוזה היא כמו תפילין וע"ע ספר "מזוזות ביתך" להג"ח קניבסקי שליט"א סי' רפ"ט, ובשעה"צ ס"ק ס"ב ובהשמטות שם).  
 ב. לכתחילה יש לגלגל את המזוזה מסופה לתחילתה (שו"ע יו"ד סי' רפ"א סעי' ד'), אבל זה למצוה ולא לעיכובא ("ביאור הלכה" שם בשם אחרונים לענין תפילין), וכמו כן לענין מזוזה, ולכן יחזור ויגלגלה כתיקונה, ולא יברך.

### צירוף בצקים או חלות לשיעור הפרשת חלה

**שאלה:** העושה כמה בצקים, שכל אחד מהם פחות משיעור חלה, איך אפשר לצרפם ביחד כדי שיהיה חיוב לברך עליהם?  
**תשובה:**

א. אם אפשר להדביקם ביחד שישקו זה לזה עד כדי שכאשר יפרידו ביניהם הם יתלשו אחד מהשני, ואז זה כמו בצק אחד, וחייב חלה וסגי שנטל חלה מאחת מתוך (שו"ע יו"ד סי' ש"ה סעיף א', ובט"ז שם, וכן בשו"ע או"ח סי' תנ"ז סעיף א', ומשנ"ב ס"ק ג'), ונשיכה היא חיבור מהתורה ("דרך אמונה" הלי ביכורים פרק ו' ס"ק קמ"ח).  
 ב. אם זה בצק קשה ואין כאן נשיכה, או שזה כבר לאחר האפייה, ניחא את הבצקים או החלות בסל או בכלי שיש בו תוך, ולכתחילה יקפיד שלא יצא אפילו במקצת מעל דופני הכלי (רמ"א יו"ד סי' ש"ה סעיף א', ו"ביאור הלכה" סי' תנ"ז סעיף א' ד"ה שיתן), וחיבור סל הוא צירוף מהתורה ("דרך אמונה" שם).  
 ג. בצק או חלה שלימה שיוצאים מעל דופן הכלי, לחומרא מצטרף לשיעור חלה למטה, כלומר אם בלי זה אין שיעור חלה בתוך דופני הכלי חייבים להפריש חלה מספק, ואם יש שיעור חלה בתוך דופני הכלי חייבים לברך ולהפריש חלה ממה שמונח בתוך הדפנות ולפטור את החלק שלמעלה, ולא להפריש מהחלק שלמעלה מה שלמטה (שיטת ה"הסמ"ג, מובא בהג"ר א' יו"ד שם ס"ק ז', ובי"אור הלכה" שם).  
 ד. אם חלק מהבצק או החלה נמצאים בתוך דופני הכלי והחלק העליון יוצא מדופני הכלי יש סוברים שמצטרפים (ט"ז יו"ד שם, ס"ק ב' בדת הרמ"א), ויש חולקים (ש"ך שם ס"ק ד' בשם הב"ח), ולכן מספק יש להפריש חלה ("חכמת אדם" בספר "שערי צדק" פרק י"ד סעיף י"ד), ויפריש בלי ברכה ("ישבט הלוי" ח"ד סי' קמ"ח).  
 ה. ובאופן שהבצק או החלות מונחים על השולחן דאין בו לזבז (שום צדדן), הרי זה ספק, ואינם מצטרפים ופטור מלהפריש חלה (שו"ע יו"ד שם סעיף א' וש"ך ס"ק ב') לכתחילה יש להניחם בתוך מפה, וישים מפה זו מלמעלה, ואפילו אם באמצע הצדדים מגולה, הכל מצטרפים לשיעור חלה בברכה (שו"ע יו"ד שם, ובש"ך ס"ק ה' בשם המהרי"ל, ובי"אור הלכה" שם ד"ה והכל בשם הפמ"ג).  
 ו. אם מונחים בתוך כלי שיש בו תוך, רק הבצק או החלות בולטות מלמעלה, בזה בוודאי מספיק להניח כיוונו או כלי מלמעלה ולכסותם עד דופני הכלי ("ביאור הלכה" שם, וכיון דהסמ"ק

לע"נ  
 מרן רבינו שמריהו יוסף נסים קרליץ זצוקל"ה  
 נלב"ע כ"ג בתשרי תשי"פ  
 \* \* \* \* \*  
 לע"נ  
 נשמה טהורה הנערה רחל ע"ה  
 בת יבדלחט"א הרב יהודה אריה הלוי דינר  
 נלב"ע כ"ה מרחשון תש"פ  
 \* \* \* \* \*  
 לע"נ  
 הרה"ח נתן ב"ר משה עקשטיין ז"ל  
 נלב"ע י' באייר תשע"ט  
 \* \* \* \* \*

### התפלל שמו"ע ולא השמיע לאזניו

**שאלה:** מבואר בגמרא (ברכות כ"ב:) המשמיע בתפילתו ה"ר"ז מקטני האמונה, ע"י שם. האם מותר להתפלל לשמוע את קול עצמו או עדיף שגם הוא לא ישמע?

**תשובה:** כתב בשו"ע (סי' ק"א סעיף ב') שישמיע לאזניו בלחש, ובי"ב בית יוסף" (ב"בדק הבית") הביא בשם ה"זוהר" שאסור להשמיע לאזניו, וכן מובא בשם האר"י ז"ל, וכ"כ ב"ברכי יוסף" (שם ס"ק ג'). ומפרש ה"מחזיק ברכה" (סי' קמ"א ס"ק ב') שזה רק לאלו הנוהגים עפ"י הסוד. אבל המון העם נוהגים שהעיקר שהאחר לא ישמע את קולו, ע"י שם. למעשה לכתחילה צריך להתפלל שמו"ע ולהשמיע לאזניו, ולכו"ע בדיעבד אם לא השמיע לאזניו – יצא, כיון שהוציא את המילים משפתיו (משנ"ב ס"ק ה'). אולם אם התפלל רק בלבו אפילו בדיעבד לא יצא ("ביאור הלכה" שם ד"ה בלב).  
 אולם חולה שיש לו מכשירים ולא יכול להוציא מפיו יהרהר התפילה בלבו (רמ"א סי' צ"ב ס"ק ו') ויתכן שאפילו אם הבריא לפני שעבר זמן תפילה אינו צריך לחזור, מאחר שהיה אנוס בשעה שהתפלל (משנ"ב ס"ק כ"א).

### ענית "אמן יהא שמיה רבא" בברכת "שמע קולנו"

**שאלה:** האם אפשר לענות "אמן יהא שמיה רבא" באמצע ברכת "שמע קולנו"?

יסוד השאלה הוא, מכיון ששואל אדם צרכיו ב"שמע קולנו" כל שכן שיכול להתפלל על קידוש שמו הגדול, שעני ישראל מצפות לכך.  
**תשובה:** בגמרא (ברכות כ"א:) מסתפק אם אפשר לענות בתפילת שמו"ע "אמן יהא שמיה רבא" ומסקנת הגמרא שאינו פוסק, ע"י שם, ומסתימת הדברים משמע שאינו פוסק כלל לזה באמצע שמו"ע אפילו בברכת "שמע קולנו", ולא חילקו חכמים בדבר ("אשל אברהם בוטשאטש" סי' ק"ד סעיף ז'). ועוד, דאין זה נחשב לבקשה רק משום מצוה נחשב כבר לסדר התפילה, ואין לענות באמצע "שמע קולנו" (הג"ח קניבסקי שליט"א)

### סיים בראש חודש "מקדש ישראל והזמנים"

**שאלה:** במוסף ראש חודש במקום לסיים "ברוך... מקדש ישראל וראשי חדשים", סיים "מקדש ישראל והזמנים", האם יצא יד"ח?  
**תשובה:** יש סוברים שלא יצא, ונחשב לשינוי מטבע שטבעו חכמים, וצריך לחזור ולהתפלל (שו"ת "מנחת אלעזר" ח"ג סי' י"ט, הגר"ש"ז אויערבך זצ"ל "הליכות שלמה" פרק א' סעיף י"ז). ויש סוברים שיצא מכיון שגם ראש חודש נקרא מועד כמבואר בגמרא ערכין (י:), (הגרא"מ שך זצ"ל ב"מאסף ישורון" חלק י"א עמ"י רפ"ג).

### קיבל תענית שובבי"ם במנחה ונזכר שמחר ר"ח

**שאלה:** בימי השובבי"ם רגיל לקבל את התענית במנחה לפני כן, וכן עשה ובלילה נזכר שלמחרת ראש חודש שבט, מה עליו לעשות?  
**תשובה:** איתא בשו"ע (סי' תי"ח סעיף ג') יחיד שקיבל עליו להתענות בראש חודש, אם קיבלו בלשון קבלת תענית בעלמא אינו צריך התרת נדרים, ואם קיבלו בלשון "הרי עלי" שהוא לשון נדר, וצריך התרת חכם, ע"י שם.  
 לפ"ז בנוסח הכתוב בסידור שלא כתוב "הרי עלי" אלא רק "הרי אני לפניך בתענית נדבה למחר...", אין זה חל כלל, ואינו צריך לפורעו ביום אחר (משנ"ב ס"ק ז').

03-6197674: לשמור על קדושת הגליון.

**פמ"ג** סי רצ"ז אי"א ס"ק ה' בשם "אבודרהם", והטעם שאפשר שאין שם נשמה יתירה, שבעצבות אין השכינה שרויה (פמ"ג שם). ולמעשה כתבו שאר האחרונים שנוהגים שאבלים מברכים על הבשמים ("ברכי יוסף" סי רצ"ז ס"ק ב', שו"ת "מהר"ם שיק" יו"ד סי ש"ג שכן המנהג, ו"כף החיים" שם ס"ק ח'), ובשאר ימי האבילות גם הפמ"ג מודה שמותר להריח.

**לישון על מיטתו**

**שאלה:** האם מותר לאָבֵל תוך שבעה לישון על מיטתו כהרגלו?  
**תשובה:** בימינו מותר לישון על המיטה הואיל ואין אצלנו כפיית המיטה כלל ("פתחי תשובה" סי שפ"ז ס"ק ב' בשם שו"ת "פנים מאירות", הגרי"ש אלישיב זצ"ל).

**דמי שכירות בעת השבעה**

**שאלה:** האם מותר לאָבֵל לקבל את דמי השכירות על דירתו המושכרת לאחרים, על השבוע שבו ישב שבעה?

**תשובה:** אָבֵל אסור לעשות מלאכה אפילו ע"י אחרים ואפילו ע"י עכו"ם (שו"ע יו"ד סי ש"פ סעיף ה'), ואם יש לאָבֵל חמור או ספינה המושכרים ביד אחר, אם שכרו קודם להתחלת האבילות ועדיין לא כלה הזמן מותר להמשיך בימי האבילות (שם סעיף י"ד), ולכן דירה שמושכרת לאחרים, אין בזה שום איסור כיון שלא נעשתה שום מלאכה כלל, והכסף נכנס בלי עשיית מלאכה (ספר "צינוני הלכה" ה' אבילות פרק ט"ו ס"ק מ"ה בשם הגרי"ש אלישיב זצ"ל). ומש"כ רש"י (מועד קטן י"א:). שיש איסור שביתת בהמתו מדרבנן על בהמת אָבֵל, ע"י שם, הכוונה היא שאין בו איסור שביתת בהמתו כמו שבת רק כשמרוויח ומשתכר במלאכת בהמתו, זה בכלל איסור סחורה שנאסר על האָבֵל להרוויח אע"פ שאינו עושה כלום (הגרי"ש אלישיב זצ"ל שם).

**ניחום אבלים בימים הראשונים**

**שאלה:** האם יש להימנע מלנחם אבלים בשלושת הימים הראשונים?

**תשובה:** מנהג העולם לנחם מיד (ומקורם במשנה אבות ד', כ"ג: "אל תנחמיהו בשעה שמתו מוטל לפניו", משמע שלאחר שנקבר יכול לנחמו), וכן ידוע שמרן הגר"א זצ"ל היה הולך לנחם מיד, ואמר, אדרבה, עדיין לא מגיעים הרבה אנשים והאבל צריך ניחום. בירושלים יש נוהגים שלא לנחם עד היום השלישי ומקורם הוא אינו שמבואר בגמרא (מו"ק כ"ז:). ששלושה ימים לבכי, ולכן נהגו להימנע בשעת הבכי שפחות מקבל תנחומים ("גשר החיים" פרק כ' עמ' ר"ט).

**ענית 'אמן' על אמירת "המקום ינחם"**

**שאלה:** האם אבלים צריכים לענות 'אמן' לאחר אמירת "המקום ינחם"?

**תשובה:** איתא במדרש שכאשר שומע שאחד מתפלל דבר או מברך לישראל, אפילו בלא הזכרת השם חייב לענות 'אמן', ולכן התפשט המנהג שעונים אמן אחר "הרחמן" בברכת המזון (משנ"ב סי רט"ו ס"ק ט', וסי קפ"ט ס"ק ה'). ולפי"ז יש לענות 'אמן' על ברכה זו, וכן מובא בשם הגר"ש זצ"ל אויערבך זצ"ל שהיה עונה 'אמן'. (ושמא לפ"ז על כל השומעים לענות 'אמן' ולא רק האבלים).

**דרשה בבית הכנסת**

**שאלה:** האם רב בית הכנסת יכול לדרוש בליל שבת באמצע השבעה?

**תשובה:** אם דורש בעניני יראת שמים מותר (הגר"ח קניבסקי שליט"א).

**בגדים משומשים**

**כתב ברמ"א** (סי שפ"ט א') שנוהגים לא ללבוש בגדים מכובסים כל ימי השלושים, ולכן יש לתת לאחרים ללבוש בגדים מכובסים בערך לשעה כדי שיחשבו משומשים, וכתב בש"ך (שם), כלומר זמן מה, ע"י שם. ויש ללבושם בערך חצי שעה, שע"ז ניכר שהוא משומש (הגר"נ קרליץ זצ"ל בנוגע להכנת בגדים בתשעת הימים).

**מכובס במים**

**שאלה:** בגד מלוכלך וכבסוהו במים ללא סבון, האם מותר ללבושו תוך השלושים?

**תשובה:** מותר (ש"ך סי שפ"ט ס"ק ב').

**מגבות מכובסות**

**שאלה:** האם מותר להשתמש במגבות מכובסות תוך השלושים?  
**תשובה:** אסור להשתמש בהן (שו"ע סי שפ"ט א'), ולכן קודם יתן למישהו אחר לנגב בה, או יכול לנגב בה כלים, וכבר נחשבת משומשת, ויכול להשתמש בה.

**הליכה לבית הקברות בתוך השנה**

**שאלה:** ילד שנולד מוגבל, וכל החיים לא עשה שום עבירה, האם מותר ללכת לקברו בשנה הראשונה?

יסוד השאלה הוא, שהטעם שנוהגים לא ללכת לקבר בשנה ראשונה משום שהנפטר טרוד בדינים, אבל בזה שהנשמה טהורה והיא הולכת ישר לגן עדן, שמא אפשר ללכת.

**תשובה:** לא פלוג (הגר"ח קניבסקי שליט"א), והיינו שאי אפשר לדון מי צדיק ומי לא צדיק, ולכן לא מחלקים.

ו"מחצית השקל" סברו שמספיק כסוי למעלה בלי למטה, ועוד שיטת הסמ"ג שאוויר כלי מצרפין אף מה שיוצא למעלה כמונח למטה ואין צריך כסוי).

**ייחוד אצל רופא שיניים**

**שאלה:** במרפאת שיניים כשהרופא והמזכירה חילונים, וכשנכנסים למרפאה הדלת הראשית נסגרת ואי אפשר להיכנס דרכה באופן חופשי, האם יש בעיה של ייחוד?

**תשובה:** היות שהדלת נסגרת, נחשב לייחוד, ולשיטת השו"ע (אה"ע סי כ"ב ד') אסור, ואפילו לבני אשכנז שנוהגים כהרמ"א (שם) ששני אנשים ואשה אחת מותרים להתייחד, זה רק באנשים כשרים, אבל מאחר שרופא השיניים והמזכירה חילונים, אסור לו ללכת לשם לטיפול, אלא אם נמצא שם אם אשתו (או ילד בגילאי 5-9 שנים), שאז מותר.

**אשה אומרת שאבדה לה הכתובה**

**שאלה:** אשה אומרת לבעלה שהכתובה אבדה לה והיא רוצה כתובה אחרת, והבעל טוען שהוא לא מאמין לה וחושב שהיא רוצה להתגרש ממנו לגבות את הכתובה פעמיים, מה עליו לעשות?

**תשובה:** איתא בנדרים (צ"י): האשה האומרת טמאה אני לך אינה נאמנת שמא עיניה נתונות באחר, ע"י שם, ולכן לא צריך להאמינה, אבל כאן יש לו עצה, שיכול לבקש שובר על תשלום הכתובה הראשונה, וא"כ לכאורה חייב לכתוב לה כתובה דאירכתא.

**נסדק הקיר החיצוני של הבנין**

**שאלה:** קיר חיצוני של בנין נסדק והדירה מלאה רטיבות, האם רק בעל הדירה צריך לתקן, או שכל דיירי הבנין חייבים להשתתף בתיקון?

**תשובה:** כאשר יש נזילה על הגג כל דיירי הבנין משתתפים בתשלום (ולא רק דיירי הקומה העליונה), היות שזה הגג של כל הבנין, כמו כן מסתבר שהקיר החיצוני של הבנין שייך לכולם, וכולם צריכים להשתתף בתיקון.

**קנה נעליים ונצבעו הגרביים**

**שאלה:** קנה נעליים שבתוכן בד אדום, והצבע עבר לגרביים ולרגליים, הקונה תובע מקח טעות וגם תשלום על הגרביים שהתקלקלו. המוכר אומר שזה לא קשור אליו, עם מי הדין?  
**תשובה:**

א. מכיון שזה גרם קלקול לגרביים זה ברור שיש כאן מקח טעות, והמוכר חייב לתת לו זוג אחר (ולא יכול לטעון שאין זה קשור אליו, דס"ו"ס קנה ממנו מוצר פגום ומקולקל).

ב. בנוגע לתשלום על הגרביים, אין זה נחשב אדם המזיק שזהו רק גרמא, רק שיש כאן ממון המזיק, וא"כ אם המקח היה קיים בודאי היה פטור כי אין זה ממון של המוכר, ואפילו בכה"ג שזה מקח טעות, וא"כ הרי יש כאן ממון של המוכר, בכל זאת אי"א לחייבו מדין ממון המזיק היות שלא ידע כלל שנעליים אלו מקולקלות, הרי"ז כמו ממון שמוזק ברוח שאינה מצויה (בבא קמא ו'). ופטור מלשלם על הנזק לגרביים.

ג. למעשה, אם עדיין יש צבע שממשיך לרדת מהנעליים, חייב להחליפם משום מקח טעות, אבל אם הצבע כבר לא יורד, הגרביים אינן מתקלקלות כבר, ולא חייב להחליפן בזוג אחר.

**מטפל בזקן שנפטר לפני תום החוזה**

**שאלה:** סיכם עם מטפל שיעלה לבית אביו הזקן לשמור ולעזור לו למשך שנה, וסוכם שיש להודיע חודשיים מראש על הפסקת העבודה. לאחר חצי שנה נפטר אביו ו"ל, האם צריך לשלם למטפל עבור עוד חודשיים כיון שלא הודיעו מראש?

**תשובה:** כוונת החוזה היא שאם יחזור בו צריך להודיעו מראש, אבל אם אביו נפטר בודאי בזה יש אומדנא שבכה"ג העבודה נגמרה, ולא צריך לשלם יותר.

**מנקה ניקה דירתו בטעות**

**שאלה:** יצא מביתו ושכח לנעול את הדלת, כשחזר בצהרים ראה שמישהו ניקה את דירתו, והתברר שהמנקה החדש של שכנו נכנס בטעות לדירתו וניקה אותה, והשכן תובע ממנו תשלום מלא, האם חייב לשלם?

**תשובה:** בעל הדירה אינו צריך לשלם אלא רק 'מה שנהנית' בזה אמרינן 'יוראת מאלוקיד', דהיינו עד כמה היה מוכן באמת לשלם מכיסו לחסוד לו את טרחה, ואם יש לו פיליפיני שבין כך עושה גם ניקיון, או שאתמול כבר ניקה את ביתו, נמצא שלא חסד לו כלום, ולא חייב לשלם לו כלום כי אין כאן הנאה.

**מהלכות אבילות**

**להריח בשמים בימי האבילות**

**שאלה:** האם מותר לאָבֵל בתוך השבעה להריח בשמים, וכן במוצש"ק?

**תשובה:** בתשעה באב שחל במוצש"ק אין מברך על הבשמים (שו"ע סי תקנ"ו) משום שבתשעה באב יש דין מיוחד למעט בתענוג (ע"י משנ"ב שם ושעה"צ ס"ק א').

יש סוברים שכמו כן אבלים אינם מברכים על הבשמים במוצש"ק